

เมืองโบราณไชยาในสมัยอยุธยา*

Ancient communities of Chaiya District in the Ayutthaya Period

เพลงเมธา ขาวหนูนา (Plengmatha Khawnuna)**

บทคัดย่อ

เมืองโบราณไชยาเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทความสำคัญของชุมชนโบราณไชยาและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโบราณไชยา กับชุมชนต่างๆในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24

ผลจากการศึกษาพบว่าเมืองโบราณไชยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 อยู่ภายใต้อำนาจ ของตามพรลิงค์ หรือนครศรีธรรมราช ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 มีบทบาทเป็นหัวเมืองขึ้นตรีของอยุธยาและมีฐานะเป็นเมืองท่าสำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ตอนบนโดยอยุธยาใช้อำนาจควบคุมทางการเมืองและการค้า จากการลงพื้นที่สำรวจทางโบราณคดีของผู้วิจัยในปี พ.ศ. 2557 พบแหล่งโบราณคดีร่วมสมัยอยุธยาจำนวน 39 แหล่ง ส่วนมากพบหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวข้องกับศาสนาและการค้า ตัวชุมชนไชยามีการนับถือพุทธเถรวาทแบบลังกาวงศ์เป็นหลักมีศิลปกรรม “สกุลช่างไชยา” เป็นของตนเองต่อมาในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 19 มีการผสมผสานกับศิลปะอยุธยา ไชยามีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนและอังกฤษโดยพบร่องรอยการอยู่อาศัยของชาวจีนในไชยาอย่างน้อยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 จากการพบศิลปะสกุลช่างไชยาในชุมชนข้างเคียงสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโบราณไชยาและชุมชนอื่นในภาคใต้ด้วย

Abstract

Chaiya was the one of the important ancient communities in Southern Thailand. The objective of this paper is to study about the role of ancient community of Chaiya and a relationship between Chaiya with other communities in the 13th -18th centuries A.D. or Ayutthaya period.

The research result found that in the 13th Century A.D. ancient Chaiya communities were under the political power of Tamalingam Kingdom. Later in the 14th -18th centuries, it was

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชัยดีพงษ์ ขุนทรง อาจารย์ประจำภาควิชาโบราณคดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

This article is the part of the Master's thesis: The Cultural development of the ancient communities in Chaiya district, Surathani province. Saritpong Khunsong, Ph.D. is the thesis Adviser.

** นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ติดต่อเบอร์โทรศัพท์ 081-343-6781 E-mail: plengmatha@gmail.com

A Graduate student of department of Archaeology, Silpakorn University. Tel. 081-3436781 Email: plengmatha@gmail.com

under the political power of Ayutthaya kingdom. It played a role as a city-state and important port city in southern Thailand. The result of my archeological survey in 2014 found 39 archaeological sites in this period. Most of the evidence was made for religion and trading. The evidence showed that Lanka doctrine Buddhism was a major religion. It has its own religious art school called “Chaiya School” and after the 14th Century A.D. it was influenced by Ayutthaya style. The evidence shows that Chaiya community had traded with Ayutthaya kingdom, China and England. In addition, we found Chaiya influence of art appeared in nearby cities, it shows the relationship between Chaiya and other communities in Southern Thailand, too.

บทนำ

“ไชยา” เป็นชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งอยู่ทางภาคใต้ตอนบนฝั่งทะเลอ่าวไทยตามความเห็นของ คุณธราพงศ์ ศรีสุชาติ กำหนดพื้นที่บริเวณอำเภอไชยาเป็นที่ตั้งของ “ชุมชนโบราณไชยา”¹ คิดเป็นพื้นที่ทั้งหมด 1,004.630 ตารางกิโลเมตร “ชุมชนโบราณไชยา” ถูกกล่าวว่าเป็นเมืองที่สำคัญ ในสมัยศรีวิชัย ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 -18 พบผลงานทางวิชาการจำนวนมาก ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24 พบผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับไชยาจำนวน 2 เล่ม² นอกนั้นเป็นผลการสำรวจโบราณสถานของกรมศิลปากรซึ่งกล่าวถึงแหล่งโบราณคดีในสมัยอยุธยาจำนวน 9 แหล่ง ได้แก่ วัดเวียง, วัดแก้ว, วัดหลง, วัดพระบรมธาตุไชยา, วัดจำปา³, วัดโท (ร้าง)⁴, วัดท่าโพธิ์⁵ วัดนางชี (ร้าง) และโบราณสถานท่าเจดีย์⁶

¹ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “ไชยา: ชุมชนโบราณ,” สารานุกรมภาคใต้เล่มที่ 5 (สงขลา: สถาบันคึกคักมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2542), 2195.

²พบผลงานวิชาการเพียงจำนวน 2 เล่ม คือ บทความเรื่อง “สุราษฎร์ธานีสมัยสุโขทัยและอยุธยา” ทำการศึกษาเอกสารโบราณที่เกี่ยวข้องกับเมืองโบราณไชยาโดยสรุปว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 ชุมชนโบราณไชยามีฐานะเป็นเมืองบริวารของนครศรีธรรมราช ต่อมาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 มีฐานะเป็นเมืองพระยามหานครขึ้นตรงกับอยุธยา อ่านเพิ่มเติมในทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม และสงบ ส่งเมือง, “สุราษฎร์ธานีสมัยสุโขทัยและอยุธยา,” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี (สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2527), 81-92. อีกเล่มหนึ่งเป็นผลงานวิทยานิพนธ์สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากรของนันทลักษณ์ ศิริมา ชื่อ “พระพุทธรูปสกุลช่างไชยาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21” ศึกษารูปแบบศิลปะและจัดลำดับอายุสมัยของพระพุทธรูปรอบระเบียงคดของวัดพระบรมธาตุไชยา อ่านเพิ่มเติมได้ในนันทลักษณ์ ศิริมา, “พระพุทธรูปสกุลช่างไชยาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555), 1-156.

³กรมศิลปากร, รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีวัดจำปา ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (นครศรีธรรมราช: หน่วยศิลปากรที่ 8 กรมศิลปากร, 2529), เอกสารอัดสำเนา

⁴กรมศิลปากร, โครงการวันอนุรักษ์มรดกไทยประจำปี พ.ศ.2545 กิจกรรมในการรณรงค์เพื่อการดูแลรักษามรดกศิลปะทางวัฒนธรรมของชาติ วันที่ 8 กรกฎาคม 2555 ณ โบราณสถานวัดโทและวัดใหม่ท่าโพธิ์ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (นครศรีธรรมราช: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา สำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช, 2555), 217.

⁵เรื่องเดียวกัน, 217.

⁶กรมศิลปากร, รายงานการสำรวจท่าเจดีย์และวัดนางชี(ร้าง) หมู่ 5 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ม.ป.ท.: ม.ป.ป., 2537), เอกสารอัดสำเนา.

จากการศึกษาเพิ่มเติมของผู้วิจัยทั้งการค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับชุมชนโบราณไชยา และการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม พบหลักฐานทางโบราณคดีและเพิ่มเติมจึงเป็นที่มาของการศึกษา และนำเสนอบทความเรื่อง “เมืองโบราณไชยาในสมัยอยุธยา” ซึ่งผลจากการศึกษาทำให้เห็นภาพของชุมชนโบราณไชยา บทบาทความสัมพันธ์ของเมืองไชยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24 ได้ดีมากยิ่งขึ้น

บทความ

พัฒนาการของชุมชนโบราณไชยาจากหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรเก่าสุด คือ กลุ่มจารึกกำหนดอายุราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 พบทั้งหมดจำนวน 4 ชิ้น จากเนื้อหาในจารึกอนุมานได้ว่า ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 18 หรือราวปี พ.ศ. 1726 ชุมชนโบราณไชยามีชื่อว่าเมือง “ครหิ” มีมหาเสนาบดีตลาไนเป็นผู้รักษาโดยอยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์ชื่อ “ศรีมัตไตรโลกยราชภูษณวรมหะ”⁷ สันนิษฐานว่าอาจมีความเกี่ยวข้องกับบ้านเมืองทางภาคกลางของประเทศไทยที่รับอิทธิพลอาณาจักรขอม (วิเคราะห์จากจารึกจารเป็นตัวอักษรกวิภาษาขอมประกอบกับโบราณวัตถุที่พบภายในเมือง เช่น พระพิมพ์ดินเผาพระโพธิสัตว์คล้ายศิลปะทวารวดี และเขมรที่พบในภาคกลางของประเทศไทย เครื่องถ้วยเขมร เป็นต้น) จากนั้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ราว พ.ศ. 1774 พบจารึกกล่าวสรรเสริญพระเจ้าจันทรภาณุแห่งอาณาจักรตามพรลิงค์⁸ จึงสันนิษฐานว่าในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 เมืองโบราณไชยาดกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช ส่วนจารึกอีก 2 หลัก⁹ เป็นจารึกที่กล่าวถึงการถวายของเนื่องในพุทธศาสนา จากหลักฐานแสดงให้เห็นว่าในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 เมืองโบราณไชยาหรือ “เมืองครหิ” ได้มีการตั้งเป็นชุมชนกลุ่มบ้านเมืองที่สำคัญมาก่อนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ไม่พบหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษรที่เกี่ยวข้องกับชุมชนโบราณไชยาโดยตรง แต่พบข้อความในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช (แต่งราวพุทธศตวรรษที่ 22) ตอนหนึ่งที่น่าสนใจกล่าวถึงการแบ่งดินแดนระหว่างพระเจ้าอยู่ทอากับพระเจ้าศรีธรรมโศกราชบริเวณบางสะพาน (ประจวบคีรีขันธ์ในปัจจุบัน) โดยแบ่งเขตเหนือบางสะพานขึ้นไปเป็นดินแดนของพระเจ้าอยู่ทอ ส่วนทางทิศใต้บางสะพานลงมาเป็นของพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ทำให้มีการเชื่อว่าเมืองโบราณไชยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 อยู่ภายใต้อำนาจของนครศรีธรรมราช¹⁰

ต่อมาช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 เอกสารชิ้นต้นพบจารึกหลักที่ 304 จารึกวัดตะพานหรือจารึก สฎ.8 จารึกวัดแว้ง ไม่ระบุปีที่จารแต่จากลักษณะตัวอักษรคร.ประเสริฐ ณ นครกำหนดให้อยู่ในช่วงพ.ศ.1935-1970

⁷ ยอร์ชเซเดส, “จารึกบนฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง,” *จารึกในประเทศไทย เล่ม 4: อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 17-18* (กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529), 117-120.

⁸ ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_detail.php?id=507 (เข้าใช้ข้อมูลวันที่ 18/2/2557)

⁹ จารึกชิ้นแรก คือ จารึกหลักที่ 24ก.(วัดหัวเวียง) จารเป็นตัวอักษรกวิ ภาษาบาลี ไม่ระบุปีที่จารแต่จากลักษณะตัวอักษรกำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 จารึกชิ้นที่สองคือ จารึกลานทองพบบริเวณนาข้างวัดพระบรมธาตุไชยาและเมืองเวียงเป็นจารึกที่ค้นพบใหม่ในปีพ.ศ.2556 คือ จารเป็นอักษรกวิ ภาษาสันสกฤต ไม่ระบุปีที่จาร กำหนดอายุจากลักษณะตัวอักษรช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ปัจจุบันยังไม่ได้รับการชำระ เนื้อหาเกี่ยวกับจารึกสามารถอ่านเพิ่มเติมใน เพลงเมธา ชาวหนูนา, “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), 57-60.

¹⁰ กรมศิลปากร, “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช,” *รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช* (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2505), 55.

เนื้อหากล่าวถึงเจ้าเมืองทองและครอบครัว (เจ้าแม่ท้าวสร้อยนารี) ร่วมกันสร้างวิหาร วัดแวงและถวายเป็นพุทธบูชา ศาสนสถาน¹¹ จารึกหลักนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มเมืองทางตอนบนเห็นได้จากการเปลี่ยนการใช้ตัวอักษรวิที่นิยมใช้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 มาเป็นการรับอิทธิพลตัวอักษรจากอยุธยา สอดคล้องกับการพบเอกสารชั้นรองอีก 2 ฉบับคือ กฎหมายตราสามดวงตำแหน่งแผนกตำแหน่งพระโอรสการหัวเมือง (ชำระในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชราวพ.ศ.2348 แต่สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถปีพ.ศ.1998) เป็นเอกสารที่กล่าวถึง ชื่อเมือง “ไชยา” เป็นครั้งแรกโดยระบุว่าเมืองไชยามีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรีสมัยอยุธยา ผู้ปกครองไชยามีฐานะเป็น “ออกพระวิจิตรภักดีศรีพิไชยสงคราม พระยาไชยาเมืองตรี นา 5000 ขึ้นอินปญาซ้าย”¹² และในตำนานเมืองนครศรีธรรมราช (แต่งราวพุทธศตวรรษที่ 22) กล่าวถึงกษัตริย์อยุธยาได้ส่งพระพนมวังและนางเสด็จทองมาปกครองนครศรีธรรมราช ทั้งสองพระองค์ส่งนายรักษาราชนายเขียวมาสร้างนาพันฟูนเมืองไชยา¹³ จึงสันนิษฐานว่าตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 เมืองโบราณไชยาอยู่ภายใต้การปกครองของอยุธยามีการส่งชนชั้นผู้ปกครองมาจากส่วนกลางช่วงพุทธศตวรรษที่ 22 พบระฆังเงินจากระเบียงวัดพระบรมธาตุไชยาบนตัวระฆังปรากฏตัวอักษรว่า “สร้างขึ้นในวันที่เป็นมงคลปีที่ 6 ของรัชกาลว่านลี่” กำหนดอายุราวพ.ศ.2121 ร่วมสมัยพระบาทสมเด็จพระมหาธรรมราชาของอยุธยา¹⁴ ส่วนมากระฆังเหล่านี้จะพบตามเมืองท่าที่ชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่ ต่อมาราวปีพ.ศ.2134 หรือสมัยพระบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหมอบลัดเล (ชำระราวพุทธศตวรรษที่ 24) กล่าวถึงไชยาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพอยุธยาทำสงครามกับกัมพูชาโดยมีการเกณฑ์เรือลำเลียงบรรทุกข้าวและคนไปช่วยตีเมืองป่าสักต่อมาในปี พ.ศ. 2137 ได้ทำการเข้าร่วมทัพกับอยุธยาเข้าร่วมปราบกบฏพระศรีไศยณรงค์แห่งเมืองตะนาวศรี ในเอกสารบันทึกรายวันของบริษัทฮอลันดา (V.O.C) ซึ่งมีสำนักการค้าทั้งในชวาและกรุงศรีอยุธยากล่าวว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าปราสาททองราวปี พ.ศ. 2184- 2185 พระองค์ได้ส่งเรือลำใหม่จาก Tiaya (ไชยา) หรือเรือจากออกญานครศรีธรรมราชเพื่อจะส่งไปทำการทูตที่ญี่ปุ่น¹⁵ สะท้อนให้เห็นว่าเมืองไชยาในช่วงนี้ อาจเป็นแหล่งต่อเรือที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ในปีเดียวกันสมเด็จพระเจ้า

¹¹ จารด้วยตัวอักษรไทยอยุธยาบางตัวคล้ายอักษรธรรมล้านนาภาษาไทย ข้อจำกัดของจารึกคือ ไม่ทราบที่มาของจารึกที่ชัดเจนและจากการสำรวจไม่พบหลักฐานเกี่ยวกับวัดแวงหรือวัดตะพานในไชยา อ่านคำแปลและเนื้อหาเพิ่มเติมได้ใน ประสาน บุญประคอง, “คำอ่านศิลาจารึกอักษรและภาษาไทยได้จากวัดตะพาน อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี,” ศิลปการ 12, 2(กรกฎาคม 2511), 95-99.

¹² กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1 (พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2505), 322.

¹³ กรมศิลปากร, “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช,” รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2505), 55.

¹⁴ อ่านรายละเอียดเกี่ยวกับจารึกบนระฆังได้ใน Claudine Salmon, “Transnational Networks as reflected in Epigraphy: The case of Chinese Buddhist Bells in Southeast Asia,” Chinese Overseas: Migration, Research and Documentation (Hong Kong: The Chinese University press, 2007), 33.

¹⁵ นันทา วรเนติวงศ์ แปล, เอกสารของฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยาพ.ศ.2151-2163 และ พ.ศ. 2167-2185 (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2513), 277 และ Dhiravat na Pombejra. “Conflict and Commerce in the Gulf of Siam C.1629 - 1642: Using Dutch Documents to De-centre Ayuttaya History” in Volker Grabowsky ed. Southeast Asian Historiography Unravelling the Myths. Bangkok: river book, 2011, 153.

ปราสาททองได้ออกจดหมาย (ตราประทับ) อำนาจความสะดวกแก่พอน ฟลิตที่ทำการเดินเรือจากอยุธยาไปยังเมืองท่าต่างๆในอ่าวไทย เพื่อฟื้นฟูการค้าของบริษัท V.O.C. ในหัวเมืองต่างๆในภาคใต้รวมถึงเมืองไชยาด้วย¹⁶ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 ปรากฏชื่อเมืองไชยาในเอกสารการค้าของบริษัท East India (E.I.C) ของอังกฤษ พ.ศ. 2218 กล่าวว่ามร.แฮมมอน กิบบอนวางแผนจะมาทำการค้าที่ไชยาเนื่องจากได้ทอตราอนุญาตซื้อดีบุกในไชยา พุนพิน พัทลุงและชุมพร¹⁷ จากทอตรานี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจทางการเมืองของอยุธยาที่สามารถควบคุมการค้าในหัวเมืองดังกล่าว ต่อมาปรากฏเรื่องราวไชยาในเอกสารท้องถิ่น “จดหมายเหตุหมื่นอารี” (เขียนหลังเหตุการณ์ประมาณ 200 ปี) กล่าวว่าราวปีพ.ศ.2223 เจ้าเมืองไชยาวางลง พระยามุสตาฟาบุตรชายสุดท้านสงขลาได้มาปกครองเมืองไชยาและย้ายที่ตั้งเมืองจากบริเวณบ้านเวียงมาตั้งที่บ้านสงขลาตำบลตลาดไชยาในปัจจุบัน¹⁸ ราวปีพ.ศ. 2230 ในจดหมายเหตุลาลูแบร์กล่าวถึงไชยา (Tchiài¹⁹ หรือ Chaiaa²⁰) ว่าเป็นมณฑลหนึ่งในภาคใต้มีเมืองขึ้น 2 เมือง ส่วนในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบลัดเล (เอกสารชั้นรองเขียนราวพุทธศตวรรษที่ 24) กล่าวถึงไชยาในสมัยพระเพทราชาว่าปีพ.ศ.2234-2235 กรมการเมืองไชยาแจ้งว่าต่อพระกลาโหมว่าเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นกบฏร่วมกับพระยาสังขัยมราช เจ้าเมืองนครราชสีมา อยุธยาจึงส่งกองทัพมาตั้งทัพที่เมืองไชยาบุรีโดยไชยาได้เข้าทำศึก ในครั้งนั้นด้วย นอกจากนี้ยังพบจารึกกระงังเงินอีก 1 ใบ แต่ตัวอักษร ลบเลือน จากรูปแบบของกระงังสามารถเปรียบเทียบกับรูปแบบอยู่ในช่วงพ.ศ.2239²¹ จากการสำรวจของผู้วิจัยเพิ่มเติมพบแผ่นป้ายหลุมฝังศพชาวจีนที่วัดพุมเรียงกำหนดอายุร่วมสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศและพระเจ้าเอกทัศราชวงศ์ชิงของจีนระบุปีพ.ศ.2276 เป็นป้ายหลุมศพของนายเฉินชูจากแคว้นลู่เจียง²² จากแผ่นป้ายหลุมศพดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงหลักฐานการอยู่อาศัยของชาวจีนในเมืองไชยา เอกสารชิ้นสุดท้ายเกี่ยวกับเมืองไชยาที่

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 281.

¹⁷ ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ, ผู้แปล, บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เล่ม 2 (พระนคร: กรมศิลปากร, 2513), 159-163 และใน Anthony Farrington and Dhiravat na Pombejra eds. *The English factory in Siam 1612-1685*. London: The British Library, 2007. Vol.1

¹⁸ จดหมายเหตุหมื่นอารีราชบุรินทร์ (วิน สาลี) เอกสารถ่ายสำเนาได้รับความอนุเคราะห์จากนายสวัสดิ์ กุญแจยะ (อายุ 61 ปี) บ้านเลขที่ 92 หมู่ 2 บ้านสงขลา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

¹⁹ สันต์ ท.โกมลบุตร แปล, ชิมอง เดอลาลูแบร์, *จดหมายเหตุลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม* (นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2552), 250.

²⁰ Dhiravat na Pombejra and Michael Smithies. “The Instructions given to the Siamese envoys sent to Portugal, 1684” In Michael Smithies ed. *500 years of Thai-Portuguese Relations: A Festschrift* (Bangkok: The society, 2011), 205.

²¹ Claudine Salmon, “Transnational Networks as a reflected in Epigraphy: The case of Chinese Buddhist Bells in Southeast Asia,” *Chinese Overseas: Migration, Research and Documentation* (Hong Kong: The Chinese University press, 2007), 33.

²² ผู้วิจัยได้ส่งให้ Miss Weiyan Wei (PhD candidate) Research Center for Chinese Frontier Archaeology of Jilin University ประเทศจีนทำการอ่าน อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน เพลงเมธา ขาวหนูนา, “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), 65-66. นอกจากนี้จากการสำรวจของผู้วิจัยยังพบป้ายหลุมศพจีนอีก 3 แผ่นแต่ไม่ทราบอายุสมัยที่ชัดเจน ได้แก่ ป้ายหลุมศพภาษาจีนหน้าวัดสมุทนิมิต, ป้ายจีนในวัดโพธารามและชิ้นส่วนป้ายจีนบริเวณหลังอุโบสถวัดใหม่ท่าโพธิ์ ตำบลตลาดอำเภอไชยา

ในส่วนหลักฐานทางโบราณคดีช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24 จากการสำรวจทางโบราณคดีของผู้วิจัย ปี พ.ศ. 2557 พบแหล่งโบราณคดีจำนวน 39 แหล่ง โดย 9 แหล่งมีการใช้งานมาตั้งแต่ช่วงสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 และพบแหล่งโบราณคดีที่เกิดขึ้นใหม่ในสมัยนี้จำนวน 30 แหล่งส่วนมากพบกระจายอยู่ตามพื้นที่ดอนและพื้นที่ราบริมฝั่งลำคลอง พบโบราณสถานเพียง 2 แห่งที่ตั้งอยู่บนยอดเขา คือ แหล่งโบราณคดีวัดควนเจดีย์ ตำบลทุ่งและเขาสายสมอ ตำบลเวียง ขอบเขตของแหล่งโบราณคดีเหล่านี้กระจายไม่ห่างจากชายฝั่งทะเลเกิน 20 กิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นร่องรอยศาสนสถานและเจดีย์ประจำชุมชนข้อสังเกตพบแหล่งโบราณคดีขยายเข้าไปพื้นที่ดอนในราวช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22 ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 23-24 ชุมชนย้ายมากระจายตัวหนาแน่นบริเวณพื้นที่ดอนไม่ไกลจากทะเลเกิน 10 กิโลเมตร

ภาพที่ 1 แหล่งโบราณคดีสมัยพุทธศตวรรษที่ 19-24 เมืองโบราณไชยา
ที่มาของภาพ: ดัดแปลงแผนที่จาก <https://www.google.com/earth/>

²³ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบลัดเล (กรุงเทพฯ: ไชยิต, 2549), 406.

²⁴ ปัญหาของคัมภีร์ไบเบิลานที่พบในโซยาคือ ที่มาของและอายุสมัยของตัวคัมภีร์ซึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏหลักฐานว่าวัดในตำบลพุมเรียง อำเภอไชยาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้คัมภีร์ไบเบิลานที่สำคัญ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิลานที่พบในโซยาสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่ศานติ ภักดีคำ เรียบเรียง, **คัมภีร์ไบเบิลานวัดใหม่พุมเรียง** (กรุงเทพฯ: เค.ที.กราฟฟิคการพิมพ์, 2557), ศานติ ภักดีคำ เรียบเรียง, **คัมภีร์ไบเบิลานวัดสมุทนิมิต** (กรุงเทพฯ: เค.ที.กราฟฟิคการพิมพ์และบรรจุนท์, 2556) และ ศานติ ภักดีคำ เรียบเรียง, **คัมภีร์ไบเบิลานวัดโพธาราม** (กรุงเทพฯ: เค.ที.กราฟฟิคการพิมพ์, 2555) นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์ไบเบิลานตามวัดต่างๆในชุมชนโบราณโซยาที่ยังไม่ได้มีการศึกษา

พบคติการจารึกมณีรีไบลานอุทิศให้แก่วัดในพุทธศาสนาเพื่อเป็นบุญกุศลส่วนศาสนาพราหมณ์พบว่าไม่ได้มีการนับถือเป็นศาสนาหลักแต่มีพราหมณ์ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรม(จากจารึกวัดจำปาสน.6 กำหนด ปี พ.ศ.2319 กล่าวถึงพราหมณ์วัดเวียงมาช่วยทำพิธีในการสร้างพระพุทธรูปหินทรายแดง)

สถาปัตยกรรมจากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา ปัญหาการศึกษาารูปแบบสถาปัตยกรรมในเมืองโบราณไชยาพุทธศตวรรษที่ 19-24 คือ มีการรื้อแล้วสร้างอาคารใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้นการวิเคราะห์อายุของโบราณสถานจึงต้องใช้หลักฐานอื่นมาประกอบเช่น พระประธานภายในวัดโบสถ์มาหลักฐานทางโบราณคดีตามผิวดิน เป็นต้น ผลจากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่ามีส่วนมีการใช้งานข้ามโบราณสถานที่สร้างขึ้นในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ได้แก่ โบราณสถานวัดเวียง เจดีย์วัดแก้ว เจดีย์วัดหลงเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา หลักฐานรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนต้นชัดเจนที่สุด คือ แผนผังของวัดพระบรมธาตุไชยาที่มีลักษณะวิหารยื่นเข้าไปยังระเบียงคด คล้ายแผนผังของวัดในสมัยอยุธยาตอนต้นสอดคล้องกับพระพุทธรูปที่พบภายในวัดกำหนดอายุตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่18-22

ภาพที่ 2 ภาพแผนผังวัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี,
วัดราชบูรณะและวัดพุทไธสวรรย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาสมัยอยุธยาตอนต้น
ที่มาของภาพ: <https://www.google.com/earth/>

ในส่วนอุโบสถหรือวิหารส่วนมากถูกรื้อถอนและสร้างใหม่กลายเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ ตัวอย่างรูปแบบวิหารเก่าสุดที่พบในไชยาที่ยังเหลืออยู่ คือ วิหารวัดจำปา ตำบลทุ่ง จากภาพถ่ายเก่าพบว่าอาคารไม้ไม่มีฝา (ปัจจุบันมีการสร้างผนังก่ออิฐดิบ) หลังคาวิหารเป็นทรงจั่วปีกนกซ้อน ลดหลั่นกัน 3 ชั้นมุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย กระเบื้องเชิงชายมีลวดลายเทพพนมและลายกนก รูปดอกไม้ มีประเจียดยื่นออกมาทั้งด้านหน้าและด้านหลังหน้าบันแกะสลักเป็นรูปลายก้านขดหางโตและพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านในมีฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปจากลักษณะศิลปะคล้ายกับวิหารที่นิยมสร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายถึงต้นรัตนโกสินทร์ตอนต้นและจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีในอำเภอไชยาตามวัดร้างส่วนใหญ่มักเหลือหลักฐานเพียงฐานชุกชีที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่และชิ้นส่วนใบเสมาจึงสันนิษฐานเบื้องต้นว่ารูปแบบวิหารที่ปรากฏในไชยามีลักษณะคล้ายกับวิหารวัดจำปาถือเป็นวิหารที่ไม่มีผนัง

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายเก่าและภาพถ่ายปัจจุบันของอุโบสถวัดจำปา ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา

โบสถ์เป็นอีกหนึ่งหลักฐานสำคัญเนื่องจากอุโบสถส่วนใหญ่ถูกรื้อและสร้างใหม่นิยมแต่ยังคงใช้โบสถ์เดิมพบวัดที่ทำเป็นโบสถ์คู่ 2 วัด คือวัดพระบรมธาตุไชยารวิหารและวัดพระประสพ ส่วนวัดที่เหลือเป็นโบสถ์เดี่ยวโบสถ์ในสมัยนี้ทำจากหินทรายแดง จากการเบื้องต้นสามารถแบ่งลักษณะออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ได้แก่กลุ่มโบสถ์ขนาดใหญ่กว้าง 40-50 x สูง 60-90 x หน้า 15-20 เซนติเมตรทำเป็นแผ่นเรียบมีสันนูนตรงกลาง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยารวิหารวัดพระประสพและวัดนบ(ร้าง)เป็นต้น แหล่งโบราณคดีพบโบราณวัตถุเก่าถึงสมัยอยุธยาตอนต้นช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22, กลุ่มโบสถ์ขนาดกลางกว้าง 30-40 x สูง 50-90 x หน้า 6-16 เซนติเมตร มีลักษณะเอวคอดสลักลวดลายไทย พันทุกษาและสัตว์ชนิดต่างๆ ได้แก่ วัดชยาราม, วัดท่าโพธิ์ และวัดโพธิ์ร้าง เป็นต้น ส่วนโบสถ์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์คือนิยมสร้างจากปูนซีเมนต์และมักสลักลวดลายเต็มแผ่นซุ้มคอรระวางในการกำหนดอายุโบราณสถานโดยโบสถ์พบว่าบางวัดมีการนำโบสถ์จากวัดอื่นมาใช้เช่นโบสถ์จากวัดรัตนาราม (วัดแก้ว) สลักว่านำมาจากวัดชยารามและบางวัดมีการนำโบสถ์เก่ามาสลักลวดลายเพิ่มในสมัยหลัง เช่น โบสถ์วัดไตรรัตนาราม เป็นต้น

แบบที่ 1 จากวัดพระบรมธาตุไชยา

แบบที่ 2 จากวัดโพ (ร้าง)

ภาพที่ 4 ตัวอย่างโบสถ์กำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24 ที่พบในเมืองโบราณไชยา

เจดีย์ส่วนใหญ่มักใช้งานโบราณสถานหรือเจดีย์เดิมโดยมีต่อเติมหรือดัดแปลงเจดีย์ที่สร้างในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 14-15 เช่น เจดีย์วัดหลง วัดพระบรมธาตุไชยารวิหารและวัดแก้ว จากการสำรวจเพิ่มเติมของผู้วิจัยพบเจดีย์ขนาดเล็กนิยมทำเป็นเจดีย์ฐานสิงห์ย่อมไม้ 12 ได้แก่ เจดีย์วัดท่าโพธิ์, เจดีย์วัดพระประสพและกุฎิตาเจ้า เจดีย์เหล่านี้เป็นที่นิยมมากในสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากนี้ยังพบเจดีย์

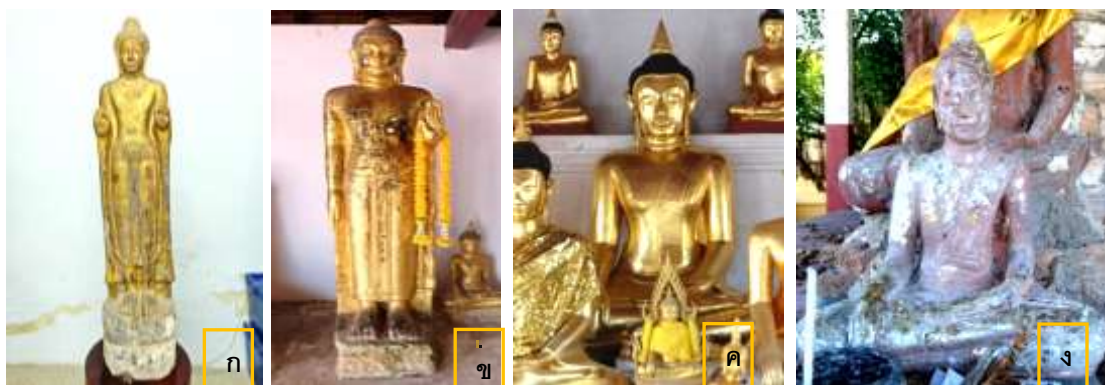
แบบทรงกลมพบที่เขาสายสมอและวัดจายร้าง ในการสำรวจยังพบกองอิฐลักษณะคล้ายฐานของเจดีย์อีกจำนวนหนึ่ง บางแหล่งพบว่ามียอดเจดีย์เดิม ทำให้ไม่สามารถทราบลักษณะรูปแบบของเจดีย์เดิม

ภาพที่ 5 ตัวอย่างเจดีย์ที่พบในอำเภอไชยา (ก) เจดีย์ฐานสิงห์ย่อมุมไม้ 12 จากวัดท่าโพธิ์ ตำบลทุ่ง,
(ข) เจดีย์ทรงกลมวัดจายร้าง ตำบลเลม็ดและ (ค) เขาสายสมอ ตำบลเวียง

ประติมากรรม ส่วนมากสร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา พระพุทธรูปส่วนใหญ่สร้างจากหินทรายแดงจากจารึกวัดจำปาสม.6 ระบุพ.ศ.2319 กล่าวถึงการนำหินทรายแดงจากเขาโพธิ์ทองมาสร้างพระพุทธรูปจึงสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปหินทรายแดงที่พบในไชยาสร้างขึ้นในท้องถิ่น สามารถแบ่งตามรูปแบบออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ พระพุทธรูปสกุลช่างไชยารุ่นแรกกำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 พัฒนาจากศิลปะอินเดีย ศรีลังการทวารวดีและเขมรที่เข้ามาในชุมชนโบราณไชยาช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 ลักษณะเด่นพระพักตร์รูปไข่ อุษณิษะทำเป็นทรงสูง 2 ชั้น ด้านหน้าประดับรัศมีรูปใบโพธิ์ รัศมีเป็นตุ้มกลมชายสังฆาฏิเป็นเส้นริ้วธรรมชาติ รัตประคตใหญ่ตรงกลางโค้งตรงกลางทำเป็นรูปตัว S ประดับลวดลายรูปดอกไม้สี่กลีบ ดอกไม้กลีบเล็กและลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนมีผ้าจีบหน้านาง, พระพุทธรูปช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นศิลปะสกุลช่างไชยาผสมกับอยุธยา มีลักษณะต่างไป คือ พระพักตร์กลมอุษณิษะเตี้ยลง ด้านหน้าประดับรัศมีรูปใบโพธิ์ รัศมีทำเป็นตุ้มกลมและเปลวไฟ บางองค์มีการทำแถวกลีบบัวรองรับรัศมีรูปเปลวไฟ, พระพุทธรูปไชยาราวพุทธศตวรรษที่ 20-22 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นศิลปะอยุธยาตอนต้น ลักษณะเด่นคือพระขนงโค้งป้ายเป็นแผ่นใหญ่มีร่องขอบพระโอษฐ์ เม็ดพระศกทำเป็นตารางสี่เหลี่ยมและเม็ดขนุน มีแถวกลีบบัวรองรับรัศมีรูปเปลวชายสังฆาฏิมีทั้งทำซ้อนทับกันปลายตัดตรงและแบบแผ่นบนตรงปลายด้านล่างแยกเป็นเชี้ยวตะขาบ กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มพระพุทธรูปศิลปะท้องถิ่นผสมอยุธยาตอนต้นมีลักษณะเด่นคือพระเศียรด้านบนกว้างระหว่างพระขนงกับพระเนตรทำเป็นเส้นป้ายใหญ่ พระนาสิกโค้งมีเส้นต่อจากพระขนงลงมาพระนาสิก ปลายสังฆาฏิแยกเป็นเชี้ยวตะขาบซ้อนทับกัน 2 ชั้นบางครั้งทำเส้นแนวนอนประทับอยู่ 2-3 เส้น ชายสังฆาฏิเป็นเอกลักษณ์แยกพระพุทธรูปกลุ่มนี้จากกลุ่มอื่น²⁵, ส่วนพระพุทธรูปพุทธศตวรรษที่ 23-24 มีลักษณะคล้ายศิลปะอยุธยาตอนปลายผสมท้องถิ่นวัสดุมีทั้งทำจากหินทรายแดงและสำริดขนาดเล็ก มีการรับคติการทำพระพุทธรูปทรงเครื่องเข้ามา ต่อมาในช่วงสมัยปลายอยุธยาต่อรัตนโกสินทร์ตอนต้นนิยมทำพระพุทธรูปหินทรายแดงพอกปูนเขียนสี

²⁵อ่านเพิ่มเติมได้ในนันทลักษณ์ ศรีมา, “พระพุทธรูปสกุลช่างไชยาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2555), 1-156.

ภาพที่ 6 ตัวอย่างพระพุทธรูปที่พบในชุมชนโบราณไชยาช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 – 24

(ก) พระพุทธรูปกำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 จากวัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร

(ข) พระพุทธรูปกำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-20 จากวัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร

(ค) พระพุทธรูปกำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22 จากวัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร

(ง) พระพุทธรูปกำหนดอายุช่วงพุทธศตวรรษที่ 23-24 จากวัดสากเหล็ก

ดังที่กล่าวไปจะเห็นว่าบทบาทเมืองโบราณไชยาช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24 มีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรีของอยุธยา มีอำนาจควบคุมกำลังคนและการค้าของชุมชน นอกจากนี้ยังมีฐานะเป็นเมืองท่าของภาคใต้ตอนบนแต่ไม่ใช่เมืองท่าหลักเหมือนนครศรีธรรมราช สงขลาและปัตตานี ดังจะสังเกตได้ว่าไม่ค่อยมีแผนที่หรือเอกสารการค้าที่กล่าวถึงเมืองไชยาว่าเป็นเมืองท่าที่สำคัญ จากการสำรวจเพิ่มเติมของผู้วิจัยพบหลักฐานสนับสนุนเกี่ยวกับการค้าเพิ่มเติม ได้แก่ หลักฐานประเภทเครื่องถ้วยจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน หมิง ซึ่งกำหนดอายุตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 17-25, เตาศรีสัชนาลัยราวพุทธศตวรรษที่ 21-22, เตาเวียดนามพุทธศตวรรษที่ 20-21, เครื่องถ้วยญี่ปุ่นสมัยเอโดะพุทธศตวรรษที่ 22 และเตาจากแม่น้ำน้อยพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นต้น

ภาพที่ 7 ตัวอย่างกระปุกเตาศรีสัชนาลัย กระปุกจีนสมัยราชวงศ์หมิง กระปุกจากเตาเวียดนามที่พบจากแหล่งโบราณคดีเกาะแก้ว ตำบลป่าเว อำเภอไชยา

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโบราณไชยากับชุมชนอื่น นอกจากจะมีความสัมพันธ์ทางการเมืองกับอยุธยาในฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรีแล้วยังพบความสัมพันธ์กับจีนทางด้านการค้า และพบหลักฐานการอยู่อาศัยจีน

ในไชยาจากหลักฐานการพบพระขังจีน 2 ใบเนื่องจากพระขังจีนส่วนใหญ่จะพบตามเมืองท่าที่ชาวจีนอยู่อาศัยและการพบป้ายหลุมฝังศพชาวจีนระบุ พ.ศ. 2276 นอกจากนี้ยัง พบ หลักฐานความสัมพันธ์กับอังกฤษในฐานะทำการค้า ส่วนความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆในภาคใต้ พบว่าเป็นความสัมพันธ์ในท้องถิ่นโดยเป็นเครือข่ายเมืองในภาคใต้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของอยุธยาเหมือนกัน นอกจากนี้ยังพบอิทธิพลศิลปะสกุลช่างไชยาในชุมชนอื่นๆของภาคใต้ ได้แก่ รูปแบบเจดีย์เลียนแบบสมัยศรีวิชัย พบในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร, วัดเขาพระอันนท อำเภอบ้านนา และวัดอัมพวาส อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เจดีย์ที่วัดพระมหาธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น และพระพุทธรูปสกุลช่างไชยาที่พบในอำเภอ กาญจนดิษฐ์ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มเมืองเหล่านี้ซึ่งทางหนึ่ง

ภาพที่ 8 ตัวอย่างเจดีย์เลียนแบบสมัยศรีวิชัย จากแหล่งโบราณคดีวัดเขาพระอันนท อำเภอบ้านนา และวัดอัมพวาส อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่มาของภาพ: ฐานข้อมูลระบบภูมิศาสตร์ GIS กรมศิลปากร <http://www.gis.finearts.go.th/>
ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นไปศูนย์กลางชุมชนโบราณไชยาได้ย้ายไปอยู่บริเวณบ้านพุมเรียง (สันทรายปายาง) ตำบลพุมเรียง ต่อมาในช่วงปีพ.ศ.2310 พุมเรียงถูกตีโดยพม่าทำให้เมืองร้างไปช่วงหนึ่ง จากนั้นก็มีการกลับเข้ามาอยู่อาศัยใหม่และพัฒนาเป็นเมืองไชยาสมัยรัตนโกสินทร์

บทสรุป

จากการศึกษาสรุปได้ว่าเมืองโบราณไชยาเป็นเมืองที่มีความสำคัญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 บทบาทของเมืองตกอยู่ภายใต้อำนาจของตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราชต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 กลายเป็นหัวเมืองขึ้นตรีของอยุธยาและมีฐานะเป็นเมืองท่าแห่งหนึ่งในภาคใต้ตอนบน ชุมชนนับถือพุทธเถรวาทแบบลังกาวงศ์เป็นหลัก มีรูปแบบศิลปกรรม “สกุลช่าง ไชยา” เป็นของตนเองซึ่งต่อมาได้รับอิทธิพลจากศิลปะอยุธยาเข้ามาผสม นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนและอังกฤษ พบเจดีย์และพระพุทธรูปศิลปะสกุลช่างไชยาในชุมชนภาคใต้บริเวณใกล้เคียงสะท้อนให้เห็นถึงการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆในภาคใต้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมายตราสามดวงเล่ม 1. พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2505.

กรมศิลปากร. **รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช.**พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2505.

กรมศิลปากร. **รายงานการสำรวจท่าเจดีย์และวัดนางชี(ร้าง) หมู่ 5 ตำบลทุ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี.**ม.ป.ท: ม.ป.ป., 2537.

กรมศิลปากร.**โครงการวันอนุรักษ์มรดกไทยประจำปี พ.ศ.2545 กิจกรรมในการรณรงค์เพื่อการดูแลรักษามรดกศิลปะทางวัฒนธรรมของชาติ วันที่ 8 กรกฎาคม 2555 ณ โบราณสถานวัดโท และวัดใหม่ท่าโพธิ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา สำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช. 2555.**

กรมศิลปากร.**รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีวัดจำปา ตำบลทุ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี.** นครศรีธรรมราช: หน่วยศิลปากรที่8 กรมศิลปากร.2529.

จดหมายเหตุหมื่นอารีราษฎร์ (วิน สาลี) เอกสารถ่ายสำเนาได้รับความอนุเคราะห์จากนายสวัสดิ์ ภูริเพ็ญ (อายุ61 ปี) บ้านเลขที่ 92 หมู่ 2 บ้านสงขลา อำเภอลำทะเมนชัยจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้มและสงบ สงเมือง “สุราษฎร์ธานีสมัยสุโขทัยและอยุธยา” รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์สุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี. 2527.

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “ไชยา: ชุมชนโบราณ,” สารานุกรมภาคใต้เล่มที่ 5 (สงขลา: สถาบันคึกคักมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. 2542.

นันทลักษณ์ ศิริมา. “พระพุทธรูปสกุลช่างไชยาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-21”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.2555.

นันทา วรเนติวงศ์ แปล. **เอกสารของฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยาพ.ศ.2151-2163และ พ.ศ. 2167-2185.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2513.

ประสาน บุญประคอง. “คำอ่านศิลาจารึกอักษรและภาษาไทยได้มาจากวัดตะพาน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”.ศิลปากร 12, 2(กรกฎาคม 2511)

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบลัดเล. กรุงเทพฯ: โฆษิต, 2549. .

เพลงเมธา ขาวหนูนา.“พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.2557.

ไพโรจน์ เกษแม่นกิจ ผู้แปล. **บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เล่ม 2.** พระนคร: กรมศิลปากร, 2513.

ยอร์ชเซเดอร์. “จารึกบนฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง”.จารึกในประเทศไทยเล่ม 4: อักษรขอมพุทธศตวรรษที่ 17-18. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2529.

ศานติ ภัคดีคำ เรียบเรียง.**คัมภีร์ใบลานวัดโพธาราม.** กรุงเทพฯ: เค.ที.กราฟฟิคการพิมพ์, 2555.

ศานติ ภัคดีคำ เรียบเรียง.**คัมภีร์ใบลานวัดสมุหนิมิต.** กรุงเทพฯ: เค.ที.กราฟฟิคการพิมพ์และบรรจุนิพนธ์, 2556.

ศานติ ภัคดีคำ เรียบเรียง. **คัมภีร์โบราณวัดใหม่พุมเรียง**. กรุงเทพฯ: เค.ที.กราฟฟิคการพิมพ์, 2557.
สันต์ ท.โกมลบุตร แปล, ชิมอง เดอะลาตูแบร์. **จดหมายเหตุลาตูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม**. นนทบุรี:
ศรีปัญญา, 2552.

ภาษาต่างประเทศ

- Claudine Salmon. “Transnational Networks as reflected in Epigraphy: The case of Chinese Buddhist Bells in Southeast Asia,” **Chinese Overseas: Migration, Research and Documentation**. Hong Kong: The Chinese University press, 2007.
- John Anderson. **English Intercoourse with Siam in the 17th Century**. London: Routledge, Trench, Trübner and Co Ltd., 1890.
- Dhiravat na Pombejra and Michael Smithies. “The Instructions given to the Siamese envoys sent to Portugal, 1684” In Michael Smithies ed. **500 years of Thai-Portuguese Relations: A Festschrift**, Bangkok: The society, 2011.
- Dhiravat na Pombejra. “Conflict and Commerce in the Gulf of Siam C.1629 - 1642: Using Dutch Documents to De-centre Ayuttaya History” in Volker Grabowsky ed. **Southeast Asian Historiography Unraveling the Myths**. Bangkok: river book, 2011.
- Anthony Farrangton and Dhiravat na Pombejra eds. **The English factory in Siam 1612-1685**. London: The British Library, 2007. Vol.1